

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของเกษตรกร อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวความคิดทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวข้องกับการยอมรับ
2. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. สาระสำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรทดแทนได้
5. สาระสำคัญเกี่ยวกับการปลูกสร้างสวนป่า
6. รายละเอียดโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ของจังหวัดลำปาง
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวข้องกับการยอมรับ

นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง แนวคิดหรือสิ่งปฏิบัติหรือสิ่งที่เป็นบุคคลแต่ละคนมีความรู้ดีกว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ สำหรับตน (ดิเรก, 2527 :37)

การที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรยอมรับในนวัตกรรมต่าง ๆ นั้น ผู้ทำการส่งเสริมต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและต้องตรงกับความต้องการของเกษตรกรด้วย นอกจากนี้แล้วผู้ทำการส่งเสริมจะต้องรู้ว่าการนำเอาแนวคิดใหม่ ๆ ไปสู่ท้องถิ่นนั้นจะต้องผ่านขบวนการยอมรับในนวัตกรรมนั้นหรือไม่อย่างไร (ดิเรก, 2524 :112)

สมาคมสังคมวิทยาชนบทแห่งรัฐอเมริกา (1952) อ้างโดย นรินทร์ชัย (2529 : 27 – 48) ได้สรุปรวบรวมเกี่ยวกับขบวนการยอมรับปฏิบัติวิทยาการแผนใหม่ ของสม เคมซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ (Awareness stage) คือ ขบวนการรับข่าวสารว่ามีเปลี่ยนแปลงหรือมีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่มีความสนใจมากพอที่จะติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติม
2. ขั้นสนใจ (Interest stage) คือ การติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติม เนื่องจากชอบและพอใจในเรื่องที่ได้รับข่าวสาร

3. ขั้นไตร่ตรองและประเมินผล (Evaluation Stage) คือ ขั้นของการรวบรวมข้อมูลพร้อมแล้วคำถามต่าง ๆ เริ่มเข้ามามีบทบาท เช่น ความยากง่ายของการปฏิบัติ ผลเสีย ผลคุ้มค่า การเสี่ยง การสนับสนุน คำแนะนำ แรงจูงใจ และการตัดสินใจ เป็นต้น

4. ขั้นทดลอง (Trial Stage) คือ การดำเนินงานในการขอบเขตจำกัด เพื่อต้องการทราบประโยชน์จริง ๆ ของนวัตกรรมนั้น ๆ ถ้าหากผลออกมาดีก็จะทำการขยายและจะดำเนินการต่อไป หากผลออกมาไม่ดีหรือออกมาในเชิงลบก็จะหาข้อมูลมาแก้ไขหรือมีละนั้นก็เลิกทำไปเลย

5. ขั้นยอมรับ (Adoption Stage) คือ ขั้นตอนการตัดสินใจยอมรับการใช้เทคโนโลยีนั้น ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการทดลองจนแน่ใจว่านวัตกรรมนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์จริง ๆ

ซีรีโนและมอร์เทินเช่น Sereno and Mortersen (1970 : 269-272) อ้างโดยนรินทร์ชัย (2542 : 45-46) กล่าวถึง เหตุผลของการยอมรับนวัตกรรมว่าเมื่อมีการยอมรับสิ่งใดแล้ว อาจพิจารณาเพิ่มเติมว่าที่มีการยอมรับนั้นเพราะเหตุใดจะเป็นการยอมรับยาวนานหรือไม่ การทราบเหตุผลการยอมรับจะเป็นแนวทางให้เกิดการยอมรับยาวนาน ได้มีข้อพิจารณาดังนี้

1. การยอมรับเพื่อเอาใจผู้จูงใจ (Compliance) ในสังคมที่มีระบบพวกพ้อง บ่าวไพร่ สภาพที่บุคคลต้องฟังบุคคลอื่นในสังคมอย่างมากเช่นนี้ โอกาสยอมรับเพื่อเอาใจผู้อื่นเกิดขึ้นได้ง่าย เช่น ชาวบ้านยอมรับเพราะเกรงอำนาจบารมีข้าราชการ หรือผู้ได้บังคับบัญชายอมรับเพื่อเอาใจผู้บังคับบัญชาแนะนำ ทั้งที่ในใจไม่ชอบสิ่งที่แนะนำเลย การยอมรับเช่นนี้ แม้จะเกิดขึ้นโดยใช้เวลาไม่มากนักเพราะเกรงใจ เอาใจ เสแสร้ง เมื่อหมดวาระดังกล่าวก็จะเลิกทำสิ่งนั้นเป็นการยอมรับไม่ยาวนาน

2. ยอมรับเพื่อเป็นพวกพ้องด้วย (identification) เป็นการยอมรับเพราะเห็นว่าพฤติกรรมนั้นเป็นที่ชื่นชอบของคน เช่น วัยรุ่นชื่นชอบคาราบางคนก็จะยอมรับทรงผมหรือการแต่งกายตามเพื่อเสริมความพอใจที่ตนเป็นพวกหรือเป็นเหมือนดารานั้น ๆ หรือเด็กชอบอาชีพใดก็พยายามฝึกตนให้เหมือน การยอมรับเป็นพวกพ้อง ด้วยนี้จะแตกต่างจากการยอมรับเพื่อเอาใจ ตรงที่ผู้ยอมรับมีความชอบ (แม้ไม่มีเหตุผลก็ตาม) ในสิ่งที่ยอมรับในการที่ได้เป็นพวกพ้อง

3. ยอมรับเพราะเหมาะสมกับค่านิยม/วิถีชีวิตตน (internalization) การยอมรับชนิดนี้ผู้รับเห็นคุณค่าสิ่งที่ยอมรับว่าทำให้ตนเป็นคนตามที่มุ่งมั่น เช่น บุคคลเป็นคนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านต้นไม้ และการทิ้งขยะพยายามผลิตขยะแต่น้อย จะยอมรับการแยกขยะไปนำกลับเข้ากระบวนการผลิตใหม่ (recycle) หรือการไม่ตัดไม้ทำลายป่า เพราะคนเห็นว่าสิ่งที่จะทำนี้มีคุณค่าตรงกับที่ตนมุ่งมั่นอยากเป็น

2. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ

Maslow ได้เขียนทฤษฎีแรงจูงใจหรือที่เรียกว่า “ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับแรงจูงใจ” เป็นทฤษฎีซึ่ง Maslow ตั้งสมมุติฐานสิ่งจูงใจจากความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้ (สมพงษ์ , 2523 : 33-34)

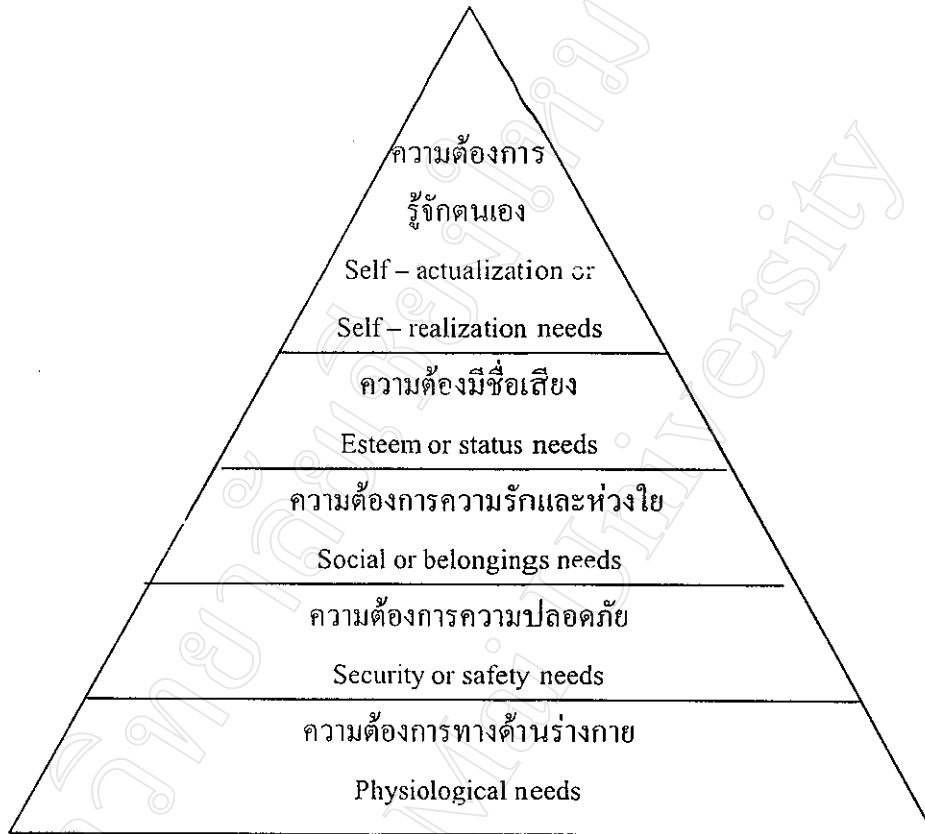
1. มนุษย์นี้ต้องการ ความต้องการนี้ไม่มีวันสิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอื่นจะเข้ามาแทนที่
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่มีเครื่องจูงใจพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นเป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับขั้นตามความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการขั้นสูงก็จะมีความต้องการตอบสนองทันที

ความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow ทั้ง 5 ขั้น จะบอกให้รู้ว่าความต้องการของคนมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นจากต่ำสุดไปสูงสุด ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการแรกสุดซึ่งจะขาดไม่ได้ เช่น ความต้องการอาหาร การขับถ่าย การเคลื่อนไหว และการพักผ่อน
2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการทางด้านจิตใจ เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายแล้ว สิ่งที่ต้องการต่อไปคือ ความมั่นคงปลอดภัย
3. ความต้องการการยอมรับ เมื่อได้รับการตอบสนองทางร่างกายและความปลอดภัยแล้วคนก็ต้องการการยอมรับนับถือ ต้องการความรักความห่วงใย ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งความต้องการแบบนี้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน
4. ความต้องการในเกียรติชื่อเสียงของตนเอง เป็นความต้องการที่รู้สึกตนเองมีค่าในสายตาของผู้อื่น และให้ผู้อื่นยอมรับความสามารถของตนเองทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ
5. ความต้องการที่จะตระหนักในความสามารถของตนเอง หรือรู้จักตนเอง เป็นความต้องการขั้นสูงสุดมนุษย์จะมีความต้องการรู้จักตนเองตามสภาพที่ตนเองเป็นอยู่ เข้าใจความสามารถและความต้องการของตนเอง โดยไม่มีการบิดเบือน ยอมรับในสิ่งที่บกพร่องของตนเอง แต่คนส่วนใหญ่จะมักจะไม่สามารถจะพัฒนาถึงขั้นนี้ได้เพราะพยายามปกปิดสิ่งที่บกพร่องของตนเองอยู่ตลอดเวลา

แผนภูมิที่ 2

ลำดับชั้นความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow

ที่มา : สมพงษ์ (2523 : 34)

ความหมายแรงจูงใจ

อารี (2543 : 48) ได้ให้ความหมายแรงจูงใจ หมายถึง ภาวะใด ๆ ก็ตามที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา และการจูงใจ หมายถึง การนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจมาผลักดันให้บุคคลแสดงความสามารถอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย หรือเงื่อนไขที่ต้องการปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมา อาจจะเป็นเครื่องล่อรางวัล การลงโทษ การทำให้เกิดการตื่นตัว รวมทั้งทำให้เกิดความคาดหวัง

ปราณี (2528 : 59) ได้ให้ความหมายไว้ว่า แรงจูงใจเป็นภาวะที่ผลักดันให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ นานา หรือทำกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งอย่างมีจุดหมายทาง ซึ่งอาจจะเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอกก็ได้

ประเภทแรงจูงใจ

พะยอม (2537 : 74) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจในทัศนคติที่ว่าแรงจูงใจนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แรงจูงใจภายใน หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการจะทำบางสิ่งบางอย่างคือ

1.1 ความต้องการ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าคนเราทุกคนมีความต้องการและความต้องการทำให้เกิดแรงขับ แรงขับทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเกิดผลคือ ความพอใจ ความสบายใจ และความต้องการเป็นสิ่งจำเป็นที่บุคคลจะต้องได้รับเพื่อดำรงชีวิตมีทั้งความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ

1.2 ความสนใจพิเศษ ถ้าบุคคลมีความสนใจในสิ่งใดเป็นพิเศษ ก็จะมี ความมุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งนั้น ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตน

2. แรงจูงใจภายนอก หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอกเพื่อนำไปสู่การแสดงพฤติกรรม ตามจุดมุ่งหมายของผู้กระตุ้นแรงจูงใจภายนอก ได้แก่ เป้าหมายหรือคาดหวังของบุคคล ความก้าวหน้าและเครื่องล่อต่าง ๆ

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นำชัย และสุนิลา (2531 : 143-144) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมนั้น เป็นขบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจกันในการระบุนโยบาย ความต้องการวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้น ให้ลุ่ล่งไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้การดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องคอยพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน องค์กรต่าง ๆ ต่อไป

บัวเรศ (2538 : 100) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันในลักษณะของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบัน และการมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย

ไพรัตน์ (2527 : 6-7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง ขบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือ หลายเรื่องรวมกัน

สิทธิชัย (2535 : 12) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด รูปแบบเป้าหมายงาน และกำหนดให้เข้าร่วมงาน ดังที่ผ่านมามีต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบอธิปไตย ขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ

นิรันดร์ (2527 : 118) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น ออกเป็น 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ฉลาดชาย (2528 : 91-92) กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

1. การเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยปกติต้องมีการกระจายอำนาจเสียใหม่ กล่าวคือ อำนาจทางการเมืองจะต้องกระจายออกไปในทุกระดับ การผูกอำนาจ การรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง ลักษณะการปกครองแบบเผด็จการย่อมไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
2. ยุทธวิธีในการพัฒนาแบบเก่า ๆ จะต้องเปลี่ยนแปลง เพราะถ้าไม่เปลี่ยนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงก็ไม่เกิดและในอีกด้านหนึ่งยุทธวิธีที่ถูกต้องในการพัฒนาจะต้องได้มาจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์หรือวิธีการพัฒนา
3. การปฏิบัติหน้าที่ของกลไกต่าง ๆ ที่จะยังผลให้เกิดการมีส่วนร่วมจะเป็นไปได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์หรือ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่กลไก

เหล่านั้นถือกำเนิดขึ้น ซึ่งกลไกเหล่านี้ได้แก่ ขบวนการหรือ กลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ สหภาพแรงงาน สหกรณ์ สภาชุมชน กลุ่มหนุ่มสาว และสภาตำบล ถ้าสภาพเหล่านี้ไม่เอื้ออำนวย กลไกต่าง ๆ ก็จะมีเพียงแต่รูปแบบเท่านั้น ได้อาจทำหน้าที่ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงได้

4. ยิ่งอัตราส่วนของประชากรที่อยู่ในสภาวะยากจนมีสูงมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ยุทธวิธีของการพัฒนาที่จำเป็นต่อการสร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงมีความลำบากมากขึ้น นอกจากนั้น เป็นการยากลำบากมากยิ่งขึ้น สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นตัวแทนของรัฐหรือไม่ก็ตามในการที่จะทำหน้าที่หรือสวมบทบาทผู้ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

5. รูปแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม ยิ่งกลุ่มคนที่เสียเปรียบ เช่น กรรมกรชาวนา ถูกตัดห่างออกจากปัจจัยการผลิตมากยิ่งขึ้นเท่าใด พวกเรายิ่งห่างไกลรูปแบบของการมีส่วนร่วมเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมที่แท้จริงมากออกไปเท่านั้น สรุปคือ ถ้าพวกเขาไม่มีปัจจัยการผลิตอยู่บ้างเลย การรวมตัวของพวกเขาเพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนายังจะเป็นไปได้ได้น้อย

4. สาระสำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรทดแทนได้

ปัญญา (2528 : 43-44) สรุปว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนประกอบของธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงนับได้ว่าธรรมชาติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นอยู่ และการพัฒนาของสังคมมนุษย์ จากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบการดำรงชีพของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันทั้งในด้านปริมาณและคุณลักษณะที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความเสื่อมโทรมมากขึ้น เมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติกลับได้เสื่อมโทรมลง

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในธรรมชาติและสามารถนำมาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการมีชีวิตอยู่ รวมทั้งการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งประเภทของทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติแบ่งออกได้ดังนี้

1. ทรัพยากรหมุนเวียนสภาพ ได้แก่ พลังงานแสงอาทิตย์ อากาศ ลม น้ำ ในธรรมชาติ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มนี้จะมีคุณลักษณะต่าง ๆ ไปจากประเทศอื่น ๆ โดยมีกระบวนการกำเนิด และการพัฒนาเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะหมุนเวียนเป็นวัฏจักรอย่างเป็นระบบ ตามช่วงระยะเวลาช่วงหนึ่ง ๆ จึงกล่าวได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มนี้ปริมาณและคุณลักษณะทั้งสภาพอยู่ได้ตลอดเวลา และมนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไปไม่สิ้นสุด

2. ทรัพยากรที่หมดสิ้นสภาพได้ ได้แก่ แร่ธาตุต่าง ๆ ทุกชนิด รวมทั้งสิ่งที่เป็นแหล่งทัศนียภาพธรรมชาติทุกรูปแบบ เช่น ปะการัง น้ำตกรธรรมชาติ และหินงอก หินย้อย เป็นต้น ทรัพยากรกลุ่มนี้ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมพอดีในกระบวนการกำเนิดและพัฒนา จากคุณลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าว จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มนี้มีโอกาสฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมโดยทั่วไปพิจารณาว่าเป็นกลุ่มทรัพยากรที่มีโอกาสสิ้นได้

3. ทรัพยากรที่ทดแทนได้ ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ดิน และมนุษย์ เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะตัวคล้ายคลึงกับทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์แล้วหมดสภาพได้ นั่นคือกระบวนการกำเนิดและพัฒนาของทรัพยากร แต่ละชนิดนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพียงพอ เนื่องจากช่วงเวลาที่ใช้ระยะเวลาที่ไม่ยาวนานมากแต่อยู่ในระดับที่มีความเป็นไปได้ รวมทั้งโอกาสที่จะนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าไปเป็นปัจจัยเสริมให้กระบวนการกำเนิดและการพัฒนาของทรัพยากรแต่ละชนิดมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ในระดับต่าง ๆ กันตามลักษณะข้อจำกัดของทรัพยากรแต่ละชนิด

5. สารสำคัญเกี่ยวกับการปลูกสร้างสวนป่า

ความหมายของสวนป่า

บุญฤทธิ์ (2540 : 6) กล่าวว่า สวนป่า หมายถึง พื้นที่ที่ได้ทำการปลูกพันธุ์ไม้ขึ้นทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน กลุ่มหรือหมู่พันธุ์ไม้ที่ปลูกขึ้นแบ่งออกตามลักษณะของสภาพพื้นที่ปลูก ดังนี้

1. การปลูกป่าใหม่ ๆ การปลูกป่าขึ้นใหม่ในพื้นที่ที่เคยเป็นป่ามาก่อนหรือการปลูกป่าในพื้นที่ที่มีต้นไม้มิเคยอยู่บ้าง

2. การสร้างป่าใหม่ คือ การปลูกป่าในพื้นที่ที่ไม่เคยเป็นป่ามาก่อน เช่น พื้นที่เกิดขึ้นจากการทับถมดินตะกอนบริเวณปากแม่น้ำ ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนพื้นที่ที่ว่างเปล่าให้เป็นพื้นที่ป่าไม้โดยการปลูกขึ้น

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการปลูกสร้างสวนป่า

สมชาย และสุรินทร์ (2535 : 11) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการปลูกสร้างสวนป่า ดังนี้

1. การปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งการปลูกป่าตามเป้าหมายนี้เป็นการหวังผลตอบแทนจากการปลูกไม้ในลักษณะของการได้ผลผลิตจากสวนป่า ไม้นำไปใช้ทำซุง เสาเข็ม ไม้แปรรูป และเยื่อกระดาษ
2. การปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การปลูกป่าตามเป้าหมายนี้เป็นการปลูกป่าที่ไม่หวังผลทางด้านเศรษฐกิจ แต่มุ่งในด้านอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การไหลบ่าของน้ำ ป้องกันลม ตลอดจนความแปรผันของสภาพดินฟ้าอากาศ
3. การปลูกป่าเพื่อสังคม เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ประโยชน์ที่ดินต่าง ๆ เพื่อความสวยงามของสังคมมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม มีฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนให้ความร่มเย็นช่วยปรับปรุงดินและเป็นอาหารของคนและสัตว์
4. การปลูกป่าเพื่อการใช้สอยในครัวเรือน เป็นการปลูกป่าเพื่อนำมาใช้สอยภายในครัวเรือนที่ประสบปัญหาการขาดแคลนไม้ใช้สอย ทำพื้นสำหรับหุงต้มอาหารในการยังชีพประจำวัน ซึ่งการปลูกป่าชนิดนี้นอกจากจะส่งเสริมให้ประชาชนปลูกรอบ ๆ บริเวณที่อาศัยและยังสามารถทำได้ในรูปแบบของการปลูกไม้ไว้ใช้สอยสำหรับหมู่บ้าน

ประโยชน์ของการปลูกสร้างสวนป่า

มณี (2532 : 12) ได้สรุปถึงประโยชน์ของการปลูกสร้างสวนป่าไว้ ดังนี้

1. สร้างป่าที่สมบูรณ์ และมีค่าขึ้นใหม่แทนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ป่าธรรมชาติที่สามารถให้ผลผลิตได้นั้น โดยปกติจะมีดินไม้ชนิดต่าง ๆ ขึ้นปะปนกันมากมายหลายชนิด และมีเพียงไม่กี่ชนิดที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ การปลูกป่านั้นนอกจากจะช่วยฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าที่สมบูรณ์แล้ว การปลูกสร้างสวนป่ายังสามารถให้ผลผลิตได้เต็มตามเนื้อที่
2. ช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกป่าในบริเวณต้นน้ำลำธารมีความจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะเรือนยอดของต้นไม้จะช่วยสกัดความรุนแรงของฝนไว้มิให้ตกกระทบผิวดิน เศษใบไม้ที่ทับถมอยู่เบื้องล่างจะช่วยดูดซับน้ำไว้บรรเทาการไหลบ่าของน้ำ ป้องกันการกัดเซาะดิน และการพังทลายของดินเป็นอย่างดี ทำให้มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี

3. แก้ไขปัญหาการขาดแคลนไม้ในอนาคต ในอดีตประเทศไทยเคยส่งไม้ส่งออกทำรายได้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันประเทศไทยต้องสั่งไม้เข้ามาใช้ในประเทศถึงปีละหลายแสนลูกบาศก์เมตร คิดเป็นมูลค่าหลายล้านบาท ซึ่งแสดงว่าประเทศกำลังขาดแคลนไม้และทำให้เสียดุลย์การค้าต่างประเทศ

4. ช่วยให้มีรายได้อีกเพิ่มขึ้น เนื่องจากป่าธรรมชาติของประเทศได้ถูกทำลายลงปีละมาก ๆ ทำให้รายได้จากการทำไม้ป่าธรรมชาติในวันก็จะหมดไป หากมีการปลูกป่าไว้รัฐก็จะมีรายได้จากการทำไม้ในสวนป่าทดแทนไม้ธรรมชาติ

5. ช่วยให้มีรายได้อีกเพิ่มขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การปลูกป่ามีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานมากกว่าเครื่องจักรกล ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นในพื้นที่ราษฎรไม่ต้องอพยพไปทำงานในเมืองใหญ่ การปลูกป่าไม่ต้องมีการดูแลรักษามาก ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและได้ผลตอบแทนที่ได้รับสูงกว่าการทำเกษตรอย่างอื่น

6. ทำให้เกิดความร่มรื่น และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในสังคมปัจจุบันมีความเครียดในการประกอบธุรกิจการงาน รวมทั้งการอยู่ร่วมกันอย่างแออัดขัดแย้งในเมืองใหญ่ ทำให้มนุษย์ต้องการสถานที่พักผ่อนและหลบหนีจากมลภาวะต่าง ๆ เพื่อออกไปสู่ความสงบร่มเย็นมีอากาศบริสุทธิ์และมีทิวทัศน์สวยงามในธรรมชาติ

ขั้นตอนในการปลูกสร้างสวนป่า

บุญฤทธิ์ (2540 : 36-39) กล่าวว่าขั้นตอนที่สำคัญของการปลูกสร้างสวนป่า มีดังนี้

1. การเตรียมเมล็ดพืช

1.1 การคัดเลือกแม่ไม้ที่จะเก็บเมล็ด การเลือกแม่ไม้เป็นสิ่งจำเป็นในการปลูกสร้างสวนป่า เพราะแม่ไม้มีลักษณะดีงาม ลำต้นเปลาตรง อยู่ในวัยที่เหมาะสมปราศจากโรคมีเรือนยอดสมบูรณ์จะสามารถให้เนื้อไม้มีคุณภาพดีได้

1.2 การเก็บรักษาเมล็ดไม้ เมล็ดไม้ที่เก็บมาจากแม่ไม้ที่มีลักษณะดีจำเป็นต้องทำความสะอาดเมล็ดไม้ก่อน โดยวิธีเอาเมล็ดออกจากเชื้อหรือผล ในกรณีที่เมล็ดยังมีความชื้นอยู่ควรจะได้นำออกตากแดดเพื่อให้เมล็ดแห้ง เมล็ดไม้บางชนิดสามารถเก็บไว้ได้ในอุณหภูมิห้องธรรมดา บางชนิดต้องเก็บรักษาไว้ในห้องเย็นที่มีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำ และสม่ำเสมอ

1.3 การเร่งความงอกของเมล็ด เทคนิคในการเพาะเมล็ดไม้แต่ละชนิดอาจแตกต่างกันไปบางชนิดจะเห็นว่ามิเปลือกหุ้มแข็งและหนา ฉะนั้นการใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การตัดหัว การแช่

น้ำร้อน น้ำกรดหรือแช่ในสารเคมีบางชนิด เช่น กรดกำมะถันจะช่วยให้การงอกเป็นไปได้โดยเร็วทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานได้มาก

2. การเตรียมเมล็ดไม้

เมล็ดไม้ที่ได้มาแล้วจะต้องนำมาจัดเตรียมเพื่อเพาะเป็นกล้าไม้ การปฏิบัติเกี่ยวกับการเพาะกล้าไม้ต้องคำนึงถึงหลักประหยัด ฉะนั้น พื้นที่บริเวณที่จะทำแปลงเพาะชำกล้าไม้ควรเป็นบริเวณที่มีการคมนาคมสะดวก พื้นที่ค่อนข้างราบมีแหล่งน้ำ ซึ่งสามารถใช้ได้ตลอดปีอยู่ใกล้เคียงมีดินที่เหมาะสมที่จะทำการเพาะชำกล้าไม้ได้ เมื่อจัดเตรียมดินเรียบร้อยแล้ว ก็นำเมล็ดไม้ที่ต้องการลงไปเพาะในแปลงสำหรับเมล็ดไม้ที่มีขนาดใหญ่ เช่น สัก มะค่า โมง หรือกระดินณรงค์ ก็ทำการเพาะในแปลงธรรมดาได้ แต่เมล็ดไม้บางชนิด เช่น สมพง ตุ่ม ยูคาลิปตัส หรือสนทะเล มีขนาดเล็กควรทำแปลงเพาะเป็นพิเศษ คือ เพาะในกระบะซึ่งจะควบคุมได้ง่ายเพาะเป็นแปลงใหญ่ ๆ เมล็ดไม้ที่มีขนาดเล็กอาจมีศัตรู เช่น มด ดังนั้นควรคลุกยาป้องกันการทำอันตรายก่อนทำเพาะ

เมื่อเมล็ดไม้เริ่มงอกแล้วควรจะต้องคำนึงถึงการให้ร่มและรับแสงด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นปัจจัยในการเร่งความเจริญเติบโต กล้าไม้ที่งอกใหม่ควรจะให้ได้รับแสงแดดในตอนเช้าเป็นเวลา 1 – 2 ชั่วโมง ต่อจากนั้น 3 – 5 ชั่วโมง จึงให้แสงแดดเพิ่มขึ้นเป็น 4 – 6 ชั่วโมง การชำกล้าไม้ในถุงพลาสติกนั้นโดยปกติแล้วจะใช้เฉพาะกับกล้าไม้ที่ต้องนำไปปลูก โดยมีดินหุ้ราก หรือใช้เหง้าใบ การปลูกก็ไม่ควรเพาะชำในถุงพลาสติก

3. การเตรียมพื้นที่

พื้นที่ที่จะใช้ทำการปลูกสร้างสวนป่าจะต้องจัดเตรียมไว้ให้เรียบร้อยก่อนถึงฤดูปลูกคือในช่วงต้นฤดูฝน โดยบางครั้งอาจจะใช้รถแทรกเตอร์เพื่อลดค่าใช้จ่าย

4. การวางระยะปลูก

ต้นไม้จะปลูกในบริเวณพื้นที่ใดก็ตาม จะต้องมีการวางแผนในเรื่องของระยะระหว่างแถวที่จะใช้ปลูกเสียก่อน ซึ่งโดยปกติจะใช้ระยะปลูก คือ 2 X 2 เมตร, 2 X 4 เมตร, 4 X 4 เมตร หรือ 2 X 8 เมตร ทั้งนี้การวางระยะปลูกถี่หรือห่างขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และชนิดของพันธุ์ไม้

5. วิธีการปลูก

5.1 การปลูกด้วยเมล็ดโดยตรง เป็นการนำเอาเมล็ดไปปลูกโดยตรงในพื้นที่ วิธีนี้เหมาะสำหรับชนิดพันธุ์ไม้ที่เมล็ดมีอัตราการงอกสูง

5.2 การปลูกโดยวิธีย้ายต้นไม้มารปลูก เป็นการปลูกโดยวิธีย้ายกล้าไม้พื้นที่ที่วิธีนี้เหมาะสมชนิดพันธุ์ไม้ที่เมล็ดมีอัตราการงอกต่ำ

6. เทคนิคและหลักเกณฑ์การปลูกต้นไม้

- 6.1 ให้ใช้กล้าหรือเหง้าที่แข็งแรงพอเหมาะที่จะย้ายปลูก
- 6.2 ให้ปลูกพันธุ์ไม้ชนิดที่มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม
- 6.3 ปลูกให้ตรงตามฤดูกาล
- 6.4 ควรจะปลูกให้ส่วนรากของกล้าไม้ยังลึกลงไปดิน และให้ส่วนที่เป็นคอราก อยู่เสมอกับระดับผิวดิน เพื่อป้องกันความแห้งแล้ง
- 6.5 ควรให้ส่วนที่เป็นรากฝอยได้กระจายไปทุกด้าน
- 6.6 การปลูกต้นไม้ในที่ลาดชัน ควรทำหลุมให้อยู่ในซอกที่เว้าเข้าไปทางลาดด้านที่สูงกว่า
- 6.7 กล้าไม้ที่มีลำต้นอ่อนไม่แข็งแรง ควรผูกติดกับหลักเพื่อให้ไม้ยืนต้นตรงรวมทั้ง ป้องกันลมพัดหักด้วย

7. การบำรุงรักษาป่า

- 7.1 การปลูกซ่อม ภายหลังจากปลูกประมาณ 30 – 60 วัน ควรจะได้ตรวจสอบ เปอร์เซ็นต์การรอดตายและทำการปลูกซ่อมต้นไม้ที่ตาย ทั้งนี้อยู่ในระยะปลายฤดูฝน
- 7.2 การกำจัดวัชพืช ควรทำเมื่อวัชพืชปกคลุมต้นไม้จนเป็นเหตุให้การเจริญเติบโตไม่ ควรทำครั้งแรกให้แล้วเสร็จในปลายฤดูฝนหรือหมดฝนแล้ว สำหรับปีต่อไปควรจะทำวัชพืชใน ตอนต้นฤดูฝน เพื่อให้ต้นไม้เจริญเติบโตเต็มที่ และควรทำอีกครั้งในตอนฤดูฝน เพื่อป้องกันไฟมิให้ ลูกไหม้สวนป่าเสียหาย
- 7.3 การทำแนวกันไฟ ควรกำหนดการให้เสร็จก่อนเข้าฤดูร้อน หากเป็นไปได้ควรใช้ รถแทรกเตอร์ไถให้เตียนเป็นแนวรอบสวนป่า กว้าง 10 – 12 เมตร ซึ่งแนวกันไฟที่จัดทำไว้อาจจะ ใช้เป็นทางตรวจการได้อีกด้วย
- 7.4 การชิงเผา สวนป่าที่มีวัชพืชหนาแน่นควรกำจัดวัชพืชและเกลี่ยตากให้กระจาย ทั่วไปแล้วชิงเผาในช่วงปลายฤดูหนาว เพื่อเป็นให้ลดเชื้อเพลิง และป้องกันไฟไหม้สวนป่า
- 7.5 การตัดสาขายาระยะ สวนป่าแต่ละแห่งเมื่อมีอายุมากขึ้น ต้นไม้จะขึ้นเบียดเสียด กันอย่างแน่นหนา ทำให้อัตราการเจริญเติบโตลดลง จึงต้องทำการตัดสาขาค้นไม้ ออกเสียบางส่วน เพื่อขยายระยะห่างต้นไม้ให้กว้างขึ้น ผลพลอยได้จากการตัดสาขายาระยะคือการขายไม้ที่ตัดออก

6. โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปาง โดยสำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง ได้รับนโยบายจากกรมป่าไม้ ตามนโยบายการป่าไม้แห่งชาติข้อ 12 เพื่อเร่งให้มีการปลูกไม้ใช้สอยภายในประเทศให้มากขึ้น โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชน ประชาชนทั่วไปหันมาปลูกไม้ใช้สอยสำหรับครัวเรือน ปลูกป่าตามหัวไร่ปลายนา หรือปลูกสวนป่าเพื่อการค้าให้มากขึ้น โดยรัฐจะสนับสนุนแก่ผู้สนใจในรูปของแหล่งความรู้ด้านวิชาการ เงินทุน และเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะด้าน

โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ ของจังหวัดลำปาง เป็นโครงการหนึ่งที่ส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในท้องที่จังหวัดลำปาง จำนวน 13 อำเภอ โดยเกษตรกรสามารถนำที่ดินที่มีเอกสารสิทธิและสิทธิครอบครองมาเข้าร่วมโครงการ เพื่อปลูกเป็นสวนป่าได้ ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในรูปของเงินทุนในการปลูกและบำรุงป่าในอัตราไร่ละ 3,000 บาท โดยแบ่งจ่ายเป็นระยะเวลา 5 ปี ปัจจุบันนี้โครงการนี้ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 7 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ซึ่งลักษณะดำเนินงานด้านต่าง ๆ อยู่ในภาคผนวก

ผลการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ

พบว่า โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของจังหวัดลำปาง ที่ทำการส่งเสริมให้ปลูกป่า ในปี พ.ศ. 2537 มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 887 ราย มีเนื้อที่ทั้งหมด 11,447.50 ไร่ ปัจจุบันโครงการสิ้นสุดแล้ว (ครบ 5 ปี) มีเกษตรกรเหลืออยู่ในโครงการจำนวน 698 ราย มีเนื้อที่ 8,470 ไร่

ในปี พ.ศ. 2538 มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 1,268 ราย มีเนื้อที่ 11,922 ไร่ ปัจจุบันโครงการสิ้นสุดแล้ว (ครบ 5 ปี) มีเกษตรกรเหลืออยู่ในโครงการจำนวน 886 ราย มีเนื้อที่ 8,720.75 ไร่

ในปี พ.ศ. 2539 มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 76 ราย มีเนื้อที่ 867 ไร่ ปัจจุบันโครงการสิ้นสุดแล้ว (ครบ 5 ปี) มีเกษตรกรเหลืออยู่ในโครงการจำนวน 40 ราย มีเนื้อที่ 360 ไร่

ส่วนในปี พ.ศ. 2540 – 2543 ปัจจุบันโครงการยังไม่สิ้นสุด (ยังไม่ครบ 5 ปี) มีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการแล้วจำนวน 432 ราย มีเนื้อที่ 3,315 ไร่ และอยู่ระหว่างการดำเนินงานตรวจสอบและเบิกจ่ายเงิน

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิพนธ์ (2540) ศึกษาวิจัยเรื่อง ทศนคติของเกษตรกรต่อโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าในอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธมีความสามารถอ่านออกเขียนได้ มีอาชีพหลักทางเกษตรกรรมและมีรายได้ที่เพียงพอ ที่ดินที่นำเข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ มีการใช้ประโยชน์มาก่อน ส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิที่ดินตามกฎหมายและเป็น

เจ้าของที่ดินเองพันธุ์ไม้ที่ปลูกมากคือ ไม้สัก ชาวสวนส่วนใหญ่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ จากการสัมมนาและการฝึกอบรม สาเหตุสำคัญที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า คือ ต้องการได้รับผลตอบแทนในด้านรายได้ของผลผลิตจากสวนป่าในอนาคต สำหรับทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าในด้านทรัพยากรป่าไม้รวมทั้งการปลูกป่าพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และดำเนินการปลูกป่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบมากคือ ปัญหาด้านผลผลิตและการตลาดในอนาคต ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรโดยตรง ควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจและส่งเสริมให้โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ยุทธ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ กิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจุบันยังคงเหลือผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจประมาณร้อยละ 28 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำส่วนใหญ่เข้าร่วมเพียง 1 ปี ก็ยกเลิกไป ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อเนื่องมี 3 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง พื้นที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นดินทราย หรือดอนลูกครึ่ง พื้นที่ที่มีวัชพืชประเภทหญ้าคาหนาแน่น พื้นที่ที่เคยเป็นป่ามาก่อน และพื้นที่ที่เคยผ่านการทำการเกษตรมาแล้ว

2. ปัจจัยด้านทุนในการดำเนินงาน ได้แก่ เงินทุน แรงงาน เวลา ดิน และโอกาสทางเศรษฐกิจ

3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ได้แก่ เงินตอบแทนสนับสนุน ต้องการใช้ที่ดินที่ว่างเปล่าให้เป็นประโยชน์ คำแนะนำ และการขอร้องของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ ผลตอบแทนด้านรายได้และผลผลิตจากสวนป่าในอนาคต ต้องการมีอาชีพที่มั่นคง มีไม้ใช้สอย และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งเห็นว่าการปลูกป่าเป็นการรักษาสมดุลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วรรณ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบเกษตรกรที่ยอมรับและไม่ยอมรับการส่งเสริมการปลูกแกลดิโอลัส อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือนขนาดพื้นที่ถือครอง การได้รับข่าวสารจากวิทยุ จากวารสารต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นการส่วนตัว ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมการปลูกแกลดิโอลัส ความรู้เกี่ยวกับการปลูกแกลดิโอลัสและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน ปัญหาอุปสรรคในการยอมรับการส่งเสริมการปลูกแกลดิโอลัสได้แก่ การขาดพื้นที่ในการปลูกแกลดิโอลัสและการบริหารดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ยังไม่ทั่วถึงและไม่สม่ำเสมอ ความต้องการหรือข้อเสนอแนะของเกษตรกร คือ ความต้องการให้ศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ สนับสนุนการให้ความรู้ด้านการตลาดและจัดจำหน่ายผลผลิตให้กว้างขวาง

สุทธิศักดิ์ (2542) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้เข้าร่วมโครงการ คือ 1) แรงจูงใจและผลตอบแทนที่ได้รับ ความต้องการมีรายได้เสริม เพราะการปลูกป่าทำให้มีรายได้จากไม้ปลูกในอนาคต และความต้องการใช้ที่ดินว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ 2) สภาพพื้นที่ที่นำเข้าร่วมโครงการเป็นสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ 3) ค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการดำเนินการและความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการปลูกป่า และเงินทุน

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของโครงการได้แก่ ความรักป่า รักต้นไม้ ความขยันเอาใจใส่ การมีฐานะดี การมีที่ดินมาก การสนับสนุนของรัฐบาล และสภาพพื้นที่เหมาะสมกับไม้ที่ปลูก ปัญหาอุปสรรคที่พบมากคือ ฝนแล้ง การเบิกจ่ายเงินสนับสนุนล่าช้า และปัญหาแรงงาน ซึ่งถ้าหากมีการแก้ปัญหาเหล่านี้จะทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

เจนศักดิ์ (2540) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรจากการปลูกป่าตามโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า ปี 2537 จังหวัดแพร่ พบว่า เกษตรกรได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุน เมื่อตัดฟันไม้สัก ซึ่งเกษตรกรนิยมมากที่สุด แต่สิ่งที่ภาครัฐควรคำนึงก็คือ การปรับจำนวนเงินค่าใช้จ่ายแต่ละปีให้เหมาะสมกับกิจกรรมและสภาพเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้ชาวจังหวัดแพร่ปลูกป่าไม้สัก เป็นแนวทางหนึ่งที่อำนวยความสะดวกให้ทั้งราษฎรและภาครัฐ โดยราษฎรมีรายได้จากการปลูกป่า ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมดีขึ้น เกิดอุตสาหกรรมไม้ที่จะสร้างรายได้ สร้างงาน ส่งผลต่อเศรษฐกิจในอนาคตด้วย ปัญหาที่พบคือ เกษตรกรไม่มีความมั่นใจในโครงการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ไม่มีความรู้อย่างแท้จริง

ชาวลิต (2539) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่มากที่สุด รองลงมา การมีส่วนร่วมคัดเลือกพันธุ์ไม้ มีส่วนร่วมปลูกและรักษาต้นไม้ มีส่วนร่วมในการประเมินผล มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มจัดสรรผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการ ปัญหาที่พบ ได้แก่ งบประมาณจากรัฐ รองลงมาได้แก่ภัยธรรมชาติ ปัญหาด้านชุมชนในพื้นที่โครงการในด้านที่เกษตรกรไม่สามารถดำเนินโครงการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากจะต้องไปทำงานในเมือง และปัญหาการบริการติดตามผลของเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอ